

УДК 331.526

ЭМГЕК РЫНОГУНУН ПАДЕМИЯ ШАРТЫНА ЫҢГАЙЛАШУУСУ

Исманилиев Курманбек Искандарович, э.и.к., доцент

kurmanbekismanaliev@gmail.com.

kismanaliev@oshsu.kg

Керезова Нуркыз Керезовна, магистрант

n.kerezova@gmail.ru

Ош мамлекеттик университети

Ош, Кыргызстан

Аннотация: Макалада Кыргыз Республикасында пандемия учурунда эмгек рыногунун абалы жана ыңгайлашуусу каралды. Карантин мезгилинде Кыргыз республикасынын өкмөтү жана көптөгөн компаниялардын көңүлү тышкы дүйнө менен санарип байланышка өтүп, аралыктан жалдоо талабы өстү.

Ачкыч сөздөр: эмгек рыногу, эксперттик рынок, фрилансердик рынок, жумушсуздар, карантин, пандемия, бюрократия, эксперттик рынок.

АДАПТАЦИЯ РЫНКА ТРУДА К УСЛОВИЯМ ПАНДЕМИИ

Исманилиев Курманбек Искандарович,

доц. к.э.н. ОшГУ

kurmanbekismanaliev@gmail.com.

kismanaliev@oshsu.kg

Керезова Нуркыз Керезовна, магистрант

n.kerezova@gmail.ru

Ошский государственный университет

Ош, Кыргызстан

Аннотация: В статье рассматривается состояние и адаптация рынка труда в период пандемии в Кыргызской Республике. В период карантина правительство КР и многие компании сосредоточились на цифровом общении с внешним миром, и спрос на удаленный подбор персонала увеличился.

Ключевые слова: рынок труда, экспертный рынок, рынок фриланса, безработные, карантин, пандемия, бюрократия, экспертный рынок.

ADAPTATION OF THE LABOR MARKET TO THE CONDITIONS OF THE PANDEMIC

Ismanaliev Kurmanbek Iskanderovich

Associate Professor,

Candidate of Economics, Osh State University

kurmanbekismanaliev@gmail.com.

kismanaliev@oshsu.kg

Kerezova Nurkyz Kerezovna, undergraduate
n.kerezova@gmail.ru

Osh State University
Osh, Kyrgyzstan

Annotation: *The article discusses the state and adaptation of the labor market during the pandemic in the Kyrgyz Republic. During the quarantine period, the Kyrgyz government and many companies have focused on digital communication with the outside world, and the demand for remote recruitment has increased.*

Key words: *labor market, expert market, freelance market, unemployed, quarantine, pandemic, bureaucracy, expert market.*

Коронавирустук пандемия эмгек рыногуна жумушсуздук жагынан да, талап кылынган көндүмдөр боюнча да өзүнүн оңдоолорун киргизди. Карантин мезгилинде көптөгөн компаниялардын көңүлү тышкы дүйнө менен санарип байланышка өтүп, аралыктан жалдоо талабы өстү.

Өзгөчө кырдаал режими күчүндө турганда, биз сизди бир айга эмгек акысы жок эс алууга жөнөтүшүбүз керек», - деген компания директорлорунун 2020-жылдын жаз айларында айткан сөздөрү көктөн түшкөндөй угулду. Ошол учурда Кыргызстанды каптаган коркунучтуу вирус жөнүндө ойлогондор аз эле. Убактылуу жумушсуз адамдардын башын бир гана суроо тынымсыз айланып турду: “Эмне менен жашайбыз?”.

Жарандардын өздөрү тиешелүү органга келип, арызданмайынча аларды жумушсуз деп эсептөөгө болбойт. Ошол себептен республикадагы расмий жумушсуздуктун деңгээли 3%ды гана түзөт .

Буга чейин Экономика министрлиги пандемия учурунда 700 миңден ашык жаран жумушсуз калат деп болжолдосо, Мамлекеттик миграция кызматы эмгек миграциясынан 100 миңден ашуун жумушсуз жарандар келерин айткан. Тышкы иштер министрлиги жакында башка өлкөлөрдөн 56 миңден ашуун жаран келгенин билдирди. Бирок бул аралыкта биздин Эмгек жана социалдык өнүктүрүү министрлигине 283 гана адам кайрылган.

Таблица 1. – Кыргыз Республикасынын 5.01.2021-ж. карата эмгек рыногунун абалы, адамдын саны.

№	Кыргызстандагы эмгек рыногу	
1.	Кыргыз Республикасынын калкы	6 653 600
2.	экономикалык активдүү калк	2 583 600
3.	иштеген калк	2 442 600

4.	Иш менен камсыз кылуу кызматында каттоодо турган жумушсуздардын саны	103,600
5.	Расмий түрдө катталган жумушсуздардын саны	79,900

Иш жоктугун далилдеген документтерди чогултуп, ишкерликке патент, социалдык камсыздандыруу төгүмдөрүн жана жер тилкесин алып, андан кийин гана айына 300 сомго жакын (3,55 доллар) жумушсуздук боюнча жөлөк пул алуу үмүтү көпчүлүктү коркутат.

Бардык бюрократиялык процедуралардан өткөндөн кийин да жумушсуздар жумушсуздук боюнча жөлөк пул ала албай калышы мүмкүн. Адистештирилген органдын саясаты бюджеттик каражаттарды үнөмдөөгө багытталган, ошондуктан, аткаминерлер биринчи кезекте активдүү чараларды колдонууга аракет кылышат - иш менен камсыз кылуу кызматтарында каттоодо турган жарандарды ишке орноштуруу болгон.

Көптөгөн заманбап жумуш издөөчүлөр бул сунушту олуттуу карашпайт, анткени ата мекендик компаниялар мамлекеттик ишке орноштуруу кызматтарына кайрылышат. Кеп газ электр ширетуучулар, чач тарачтар, компьютердик операторлор, 1С билими бар бухгалтерлер, ашпозчулар, тигүүчүлөр, электриктер жана айдоочулар жөнүндө болуп жатат.

Министрликтин маалыматы боюнча, 2020-жылы 7 миңден ашуун адам окууну аяктап, жумушка орношкон, 75%.

Таблица 2. - Кыргызстанда 2020-жылы бош орундардын саны 33%га кыскарды (жаңыдан түзүлгөн жумушчу орундардын саны)

	2019 ж	2020 ж
Кыргызстан Республикасы	93018	70749
Чүй облусу	25245	22939
Жалал-Абад областы	29778	20057
Бишкек	13469	10327
Ош областы	7194	5842
Баткен областы	8 989	5044
Ысык-Көл облусу	2 678	2540
Талас району	2446	1966
Ош шаары	1912	1,063
Нарын областы	1,307	971

«Кээ бир мүмкүнчүлүктөрдү кыскартуудан тышкары, пандемия башка мүмкүнчүлүктөрдү ачты. Азыр да, эгер сиз кеңсеңиздин каршысында жашасаңыз, алыстан иштешиңиз керек, анткени алыстан жалдоо талабы

абдан өстү. Эксперттик рынок буга чейин жергиликтүү эмес. Кыргызстанда иштеген IT адистеринин 50% жергиликтүү рынокко эч кандай тиешеси жок”, - дейт Кыргызстандагы эң ири IT-компаниялардын биринин башкы директору Андрей Гуринов.

2020-жылдын IV кварталынын отчетуна ылайык, Жогорку технологиялардын кирешеси 20%га өсүп, 1,167 млрд сомду же 13,8 млн АКШ долларын түздү.

Кыргызстандын Жогорку технологиялар паркынын киреше булактары Экспорт-88,0%, жергиликтүү компаниялар-8,6%, донорлор-2,1%, мамлекеттик сатып алуулар 1,3%.

IT-компаниялар жылына 300га чейин адамды жогорку маяналуу жумушка алууга даяр, бирок Кыргызстандын эмгек рыногунда аларды таба албай келет. 2020-жылы компания студенттерди практикага кабыл алуу жөнүндө бир гана жарыяны жарыялап, кыска убакыттын ичинде абитуриенттерден 460 арыз түшкөн.

Бүгүнкү күндө тармактык ассоциациялар жана ата мекендик компаниялар көбүнчө кадрларды даярдоону пландаштыруу жана стратегиялаштыруу боюнча мамлекеттин функциясын өз мойнуна алышкан. Республикада 50 жогорку окуу жайы болсо да, билим берүү министрлигинин маалыматы боюнча жыл сайын 38-40 миңге чейин бүтүрүүчү бүтүрөт.

Бирок формалдуу секторду гана эсепке алганда экономиканын кайсы бир тармагына жетишпей жаткан адистердин так саны боюнча расмий маалымат жок. Базардын ар бир катышуучусу өзүнө тиешелүү.

«Экономикада эмне болуп жатканы түшүнүксүз, бизге ким жетишпей жатат? Мурда кандай болгон? Эл чарбасынын кайсы тармагы кимге керек экендигин эсепке алуу жургузулуп, ошого жараша адистер ал жакка жиберилип, жогорку окуу жайларынын болочок бутуруучулеру алдын-ала жетекчиликке алынган. Окуп, белгилүү убакыттан кийин жумушка орношушту. Азыр бул жагынан башаламандык өкүм сүрүп, кайсы тармакта суроо-талап сунуштан ашып, кайсыл тармакта тескерисинче экени белгисиз. Демек, жакшы юристтер курьер же таксист болуп иштешет экен», - дейт Асилбек.

Ошентип, тиешелүү орган акыркысына эмгек рыногунда суроо-талапты/сунушту карап чыгуунун жана баалоонун үч ыкмасын колдонууну сунуштады:

- региондун өнүгүү өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен квалификацияга жана көндүмгө болгон муктаждыктар жөнүндө маалымат булактарын карап чыгуу жана талдоо;

- бүтүрүүчүлөрдүн ишке орношуусуна талдоо жүргүзүү;
- региондогу иш берүүчүлөрдүн түз сурамжылоонун негизинде жумушчу күчүнүн керектөөлөрү жөнүндө маалыматты талдоо.

Алынган натыйжалардын негизинде колледждер окуудан өткөндөн кийин сөзсүз түрдө жумуш таба турган адистерди даярдоого тийиш. Ушул эле механизм өлкөнүн жогорку билим берүү системасында колдонулабы же колдонулбайбы азырынча айтыла элек. Белгилүү болгондой, бүгүнкү күндө университеттер абитуриенттердин өздөрүнүн каалоосунан жана муктаждыктарынан келип чыгышат. Эгерде алар тараптан юрист жана экономист кесибине суроо-талап болсо, окуу жайлары бул адистиктерди жаба албайт. 2020-жылдын акырына карата абал боюнча, адистерди даярдоочу актуалдуу багыттары болгон :

- «Экономика жана менеджмент»;
- «Педагогикалык илимдер»;
- "Гуманитардык илимдер";
- «Эсептөө жана маалыматтык технологиялар».

Ал арада эксперттер мамлекетти өнөктөш катары бизнестин өзүн активдүү тартууга чакырышууда. Анткени ишкерлер бизнес активдүүлүгүн калыбына келтирип, кыска убакытта жумуш орундарын түзүүнү жакшы билишет.

COVID-19 пандемиясы салттуу эмгек рыногун гана каптады жана онлайн жумуш алмашууларда чыныгы бум бар. Фрилансердик рынок, анын катышуучуларынын айтымында, 2020-жылы жаңы колдонуучулардын агымынан улам жарылган. Акча табуунун жаңы жолун издеп жүргөн миллиондогон адамдар дүйнө жүзү боюнча бир нече ондогон эркин жумушчулардын алмашуусуна шашышты. Мындан тышкары, жумуш берүүчүлөрдүн өздөрү, чет элдик компаниялардын өкүлдөрү алыскы кызматкерлердин «сыйкырдуулугун» түшүнүп, аларды массалык түрдө өз долбоорлоруна ишке ала башташты.

Эң популярдуу рекрутинг платформасы - UpWork, 10 миллиондон ашык каттоо эсеби бар. Мындай аянтчалардын негизги артыкчылыгы төлөм саат сайын болуп саналат, ал эми кийинчерээк чет өлкөлүк кардарлар менен узак мөөнөттүү келишимдерди түзүүгө болот.

Кыргызстанда UpWork штаттан тышкаркы коомчулугунун эң көп акы төлөнүүчү кесиптер веб же мобилдик тиркемелерди иштеп чыгуучулар.

Экинчи орунда кыймыл жана графикалык дизайнерлер, видеопродукциялар турат. Үчүнчүдөн, маркетингдер, копирайтерлер жана котормочулар.

«Бул жерде эң негизгиси англис тилин жакшы билүү. Бирок, көптөгөн фрилансерлер жакшы акча табуу үчүн онлайн котормочулар менен иштешет. [2] Жаңы баштагандар саатына 20 долларга, орточолору саатына 30-40 долларга, тажрыйбалуулар саатына 40 доллардан 60 долларга чейин, ал эми ар кандай бизнести тез арада чечкен сейрек адистер 100 доллар ала алышат.

Эгер сиз тапшырманы саатына 20 долларга бүтүрүүгө даяр болсоңуз, Индиядан же Пакистандан келген адис саатына болгону 2 доллар сунуш кыла алат. Жаңы келгендердин айтымында, бардык кремди колдонуучулардын рейтингин, сонун портфолиолору жана жумуш берүүчүлөрдүн миңдеген сын-пикирлери менен кабыл алышат.

«Бүгүнкү күндө кадрларды тартуу боюнча активдүү согуш жүрүп жатат жана биз буга чейин эле туш болуп жатабыз. Азыр аракет кылбасак, белгилүү бир адистерди жоготуп алышыбыз мүмкүн. Бул бизди бир топ артка түртөт».

Колдонулган адабияттар:

1. Мусаев Б.А. Нестандартная занятость как форма реализации условий нового экономического уклада // Интернет-журнал «НАУКОВЕДЕНИЕ» Том 9, №2 (2017) <http://naukovedenie.ru/PDF/59EVN217.pdf> (доступ свободный). Загл. с экрана. Яз. рус., англ.
2. Исманалиев К.И., Пайысбекова К.Т., Токошева Ж.А., Цифровизация и ее влияние на рынок труда Кыргызской республики: теоретические и правовые аспекты. Вопросы Экономических наук. ООО «Издательство «Спутник+» ISSN: 1728-8878 Номер: 3 (109) Год: 2021 Страницы: 8-12
3. Исманалиев К.И., Приоритетные направления развития АПК в условиях партнерства. Вопросы Экономических наук. ООО «Издательство «Спутник+» ISSN: 1728-8878 Номер: 3 (109) Год: 2020 Страницы: 9-14
4. <https://zanyatost.kg/Page/PageShow/1016>